

Homerus en Mick Jagger

De Erwin-verhalen van Joyce & Co

Erwins echo
door Joyce & Co
Uitgever: De Arbeiderspers,
167 p., f29,50

Tom van Deel

Toen Michael van Mander, deel twee van de Erwin-trilogie, uitkwam, schreef Joyce & Co een 'Zendbrief voor de lezers' die in tweehonderdvijftig genummerde exemplaren verscheen. Overschatting van de grootte van zijn publiek is dit niet te noemen. In de brief staat ook: 'Erwin is niet geliefd, niet bij zijn oude vrienden en niet bij het publiek dat zo getraind is in het modieuze rollenspel dat het slechts poses ziet waar duchtig is geleden.'

Het lijden van Erwin, het 'duchtig' lijden dus, beschrijft Joyce & Co met behulp van literatuur en dat procédé, tenminste als het zoals hier erg opvalt, wekt argwaan. De romantisch-decadente Erwin, die zich veelt, melancholisch is, zich verdiept in esthetische kwesties, en leeft naar de zelfmoord toe — deze Erwin is een volstrekt literaire figuur, wiens nagelaten geschriften Joyce & Co., zogenaamd, bewerkt en uitgeeft.

In de nieuwe bundel met oude verhalen, geschreven vóór *Erwin* (1975) in 1970 en 1971 — *Erwins echo* wordt in de verantwoording ook gesproken van 'de Erwin-legende'. In zijn 'Zendbrief' geeft Joyce & Co voluit toe dat alles wat er in de *Erwin*-boeken staat nabootsing is van 'beelden en monumenten' die liggen opgeslagen in 'het theater van mijn geheugen'.

Voor die nabootsing is Joyce & Co in de leer gegaan bij de wereldliteratuur en de onomwonden, niet zelden pedant aandoende blijken van wedijver verhogen zijn populariteit vermoedelijk niet. Zelf stelt hij, vanuit de hoogte, 'het absoluut ontbreken van concurrentie of vergelijkbare ambitie' vast.

Ik heb destijds *Erwin* en *Michael van Mander* (1979) met buitengewoon veel plezier gelezen. De verwerking van literaire voorbeelden, het citeren en zwaarwichtig essayeren, stoort of verveelt wel eens, maar zodra het gezien wordt als onderdeel

Joyce & Co

van een probleem waar beide romans over handelen, is er geen enkel bezwaar tegen. Dat probleem is, heel eenvoudig, en toch moeilijk: de tweespalt tussen leven en kunst.

Hevig-drakerig

In het eerste verhaal uit *Erwins echo*, 'l'Art ou les caresses', is de jeugdige Erwin al direct iemand die 'zijn leven ten dienste van de kunst' heeft gesteld. Hij is schrijver en leert in dit verhaal tot zijn schrik 'de meest subtiele aller kunsten' kennen, namelijk die van het genot. Door de Italiaanse femme fatale Erica, een jeugdvriendin, wordt hij op een nacht zo buitengewoon heerlijk geliefkoosd, dat 'principiële kwesties' er niet meer toe doen en hij begrijpt dat die 'nooit ons leven meer beïnvloeden dan de hartsstochten'.

De nacht met haar op de berg is een mooi staaltje van Joyce & Co-kitsch. Erwin en Erica staan er naakt, zij 'in het maanlicht melkbleek', 'een Salambo', erboven 'een gejaagde lucht'. Zij brengt dan met 'een koninklijke sierlijkheid' 'haar armen achter haar hoofd' en verzamelt 'haar loshangende lokken'. Onvergetelijk zoals haar borsten 'zich spannen in het maanlicht'. De fellatio die dan volgt gaat gepaard met storm en regen, waarbij zich ten slotte ook nog 'de rammelende donder' voegt.

Deze passage, geheel in de stijl van het Zigeunermeisje boven de driezitsbank, mag dan niet tekenend voor Joyce & Co zijn — zeker niet voor het latere werk — er wordt onduidelijk naar allerlei stilistische en thematische literaire toppen verwezen. Het zwartromantische einde, als Erwin de minnaar van Erica doodt en hij zich vergist blijkt te

hebben, want het is haar echtgenoot van wie ze veel houdt — dat einde is hevig-drakerig. Erwin rent begrijpelijkerwijze uit dit verhaal weg om 'handelingen te ruilen voor ideeën en liefkozingsingen voor kunst'.

In enkele hierop volgende verhalen krijgen we een beeld van het heden en verleden van 'de Firma', zoals het nogal problematisch functionerende collectief Joyce & Co zich noemt. De firma is rijk, althans de firma bezit veel riante behuizingen, her en der. Daar drinken de firmanten whisky en ontvangen ze liefst blonde, maar altijd beeldschone vrouwen. Deze levenswijze is al bekend uit de twee romans, dus ik laat het hier maar bij. Heel veel uit *Erwins echo* komt trouwens bekend voor en dat klopt ook. De verhalen zijn als voorstudies op te vatten voor het grote werk. Vooral uit het lange 'De tijd, de namen en de dingen' is een en ander, vrijwel letterlijk, in *Erwin* of *Michael van Mander* terechtgekomen. Een voorbeeld: 'We zaten met z'n drieën om het haardvuur en ik vertelde het Axelverhaal van Villiers de l'Isle-Adam dat me intrigeerde om de erotische absoluteitheid van de motieven van de protagonisten en de overeenkomsten met onze verhouding.'

In *Michael van Mander* (252) staat: 'Pozend zaten ze rond het haardvuur en Erwin vertelde het Axelverhaal van Villiers de l'Isle-Adam dat hem intrigeerde om de erotische absoluteitheid van de motieven van de protagonisten en de overeenkomst met henzelf.'

De noodlottige muze van Erwin is Martha, een prachtige vrouw, blond, die haar haren bij voorkeur naar achteren werpt en adembemende benen heeft, maar die als ze aankomt, meestal komt zeggen dat ze weer weggaat. Erwin associeert haar met 'Marsh Mellow' en 'cognac'. Die twee komen in *Erwin* voor als het over Martha gaat, maar ook een paar keer in *Erwins echo*, vgl. 22 en 96 met *Erwin* 355. Joyce & Co is dus ook een eigen-tekst verwerkende firma.

Leven en kunst

Deze vroege al eerder verspreid gepubliceerde verhalen zijn natuurlijk lang niet het beste wat Joyce & Co geschreven heeft. Ze worden kennelijk uitgegeven om de tijdsperane enigszins te overbruggen tussen *Michael van Mander* en het verwachte deel drie van de trilogie. Stilistisch is alles hier minder ontwikkeld nog en

ook de kortere adem lijkt niet bevorderlijk voor een afgewogen produkt. Sommige formuleringen deden me denken aan van die krankzinnige dicteezinnen waarmee leraren het hun leerlingen soms moeilijk maken, zoals, ik verzin: de briljant gepaviseerde fregatten illumineerden consciëntieus de stijgende leeuweriken. Bij voorbeeld deze passage:

'Aan de muren komt niets te hangen want ik ben allergisch voor de handel die ze tegenwoordig schilder- en beeldhouwkunst durven noemen. Deze kunstvormen verdienen die naam niet en de stupiditeit van haar scheppers bevestigd elke keer weer mijn minachting. Veeleer zouden we deze uitingen van ziekelijke geesten op hun decoratieve wenselijkheid moeten beoordelen, maar de gedifferentieerdheid van mijn emoties en de grilligheid van mijn retrospectieve reflecties dulden geen ongewilde en gratuite impressies in hun karthuiszercel.'

Die verliteratuurde, hautaine stijl slaat echter op sommige momenten om in zijn tegendeel. Dan sluit Joyce & Co zich niet bij Homerus aan maar bij Jack Kerouac, vaak in die gevallen waarin het verleden wordt beschreven, 'dat oude on-the-road gevoel, toen we de dingen samen deden en altijd vol beweging waren, thema's van Parker boppend over de opritten van autostrada's' (vgl. ook *Michael van Mander*, 233). Er kan dan zelfs een zin verschijnen met een apokoinou-constructie: 'Hij strijkt over zijn haar ogen verstarren een beetje.'

Precies in deze curieuze botsing van stijlen ligt mijns inziens de grootste kracht van Joyce & Co. In het klein en in het groot, minder in de vroege verhalen, maar ook daar, en in elk geval in de twee romans, vooral in *Michael van Mander*, lopen Homerus en Mick Jagger hand in hand, studie vermengt zich met erotiek. De strenge regels, de eerbied voor clichés, de behoefte aan veralgemening verkeren in hun tegendeel en er komt vrijheid en beweging in de tekst, specifieke jeugdherinneringen worden schitterend en met vaart verteld, alle verfijnde motto's van Rodenbach, Edward Young, Villiers de l'Isle-Adam, Emile Verhaeren en anderen ten spijt.

Of misschien moet het niet zo gezegd, want ik bedoel juist dat de werking van Joyce & Co's geschriften bestaat bij de gratie van deze

Vervolg op pagina 17

goslavische leider het voorafgaande jaar, al die ingrijpende gebeurtenissen volgden elkaar in snel tempo op. Na de Russische inval in Hongarije leverde Le Roy Ladurie zijn lidmaatschapskaart in en zwoer het communisme af: een tweede geloofsbreuk had zich in zijn leven voltrokken. Hij sloot zich vervolgens nog wel aan bij de nieuwe confederatie van socialistische groeperingen, de *Parti Socialiste Unifié*, waar hij zich vooral beijverde tegen de oorlog in Algerije. In 1963 haalde Fernand Braudel, toentertijd de grote man van het tijdschrift *Annales*, hem naar Parijs voor een post aan de *Ecole pratique des hautes études*. Sedertdien heeft Le Roy Ladurie zich volledig overgegeven aan de wetenschap en grote afstand genomen van alle politiek engagement (hoewel hij tegenwoordig Mitterrand wel uit de verte steunt).

Nostalgie

Le Roy Ladurie heeft zijn eigen gedragingen met aanzienlijke nauwkeurigheid neergeschreven, hoe onsmakelijk sommige details van de stalinistische koers ook in Frankrijk geweest mogen zijn. Maar het boek wordt beheerst door een afstandelijk gevoel voor humor, en soms

zelfs een zweem van nostalgie. Wat evenwel voor hem nu precies de aantrekkingskracht was van het rigide stalinisme, blijft toch enigszins duister. *'Het raadsel is niet opgeluidd'*, bekennt hij ook zelf.

Het ligt echter (zeker na de ervaringen van de jaren zestig) voor de hand een grote mate van coherentie te zien in het katholicisme van zijn jeugd en het stalinisme van zijn adolescentie. Beide geloven vertonen eenzelfde autoritair-hiërarchische opbouw, gelijksoortige obscurantistische rituelen en absolutistische mythen. Naast deze continuïteit was er natuurlijk tegelijkertijd het aspect van de radicale breuk met de traditionele opvoeding. Dit samengaan van continuïteit en breuk maakt de stalinistische periode van Le Roy Ladurie tot een waarlijke *rite de passage*.

Met het schrijven van dit tamelijk interessante boekwerk heeft Le Roy Ladurie een duidelijke stap gezet op weg naar de intellectuele geschiedenis van de generatie die vlak na de oorlog tot haar geestelijke wasdom kwam. Het is juist deze generatie die momenteel op velerlei gebied in het Franse culturele, wetenschappelijke en politieke leven de toon aangeeft. ■

Homerus en Mick Jagger

Vervolg van pagina 15

tweespalt tussen leven en kunst. Die twee worden verzoend in de tekst, de 'benen bruin en in de actie vaak tot aan het broekje zichtbaar' van Martha staan daar in nauw verband met het 'vraagstuk of de kunst die hij wel als het streven naar schoonheid wilde definiëren, belangrijker was dan de regels waaruit die kunst bestond'. Irritant kan ik zo iets niet vinden, vaak integendeel spannend, geil, geestig, kitscherig, droevig of

scherpziinnig. *Erwins echo* lijkt me overigens niet het boek dat het getal der Joyce & Co-fans zal opvoeren boven de tweehonderdvijftig. *Erwin en Michael van Mander* komen eerst, dan komt *Erwins echo*, al ligt het chronologisch anders. De verhalen zijn addenda bij de romans, al vertellen ze ook over levensfasen van Erwin die tot dusver in de romans nog niet uitvoerig beschreven zijn. ■

Treurige lotgevallen

Vervolg van pagina 9

heeft: Jugendstil, decadentie, neoromantiek enzovoort. De beste oplossing om deze neurose te bestrijden lijkt me om een literaire Linnaeus te benoemen die eens en voor altijd vaststelt hoe de literatuur ingedeeld moet worden. De literatuurhistorici beloven elkaar daarna dat ze hierover nooit meer zullen ruzie maken.

In het laatste hoofdstuk legt Anbeek een verband tussen de naturalistische roman en de laatnegentiende-eeuwse maatschappij. Hij trekt een aantal grote lijnen en doet een paar veronderstellingen.

Wat mij betreft had hij best wat dieper op een aantal punten kunnen ingaan. Daar staat tegenover dat hij verschillende stimulerende suggesties doet voor verder onderzoek.

Het is jammer dat door Anbeek het naturalistische drama totaal niet besproken wordt, evenals de zo belangrijke relatie naturalismeschilderkunst. Misschien kunnen daar in de Synthese-reeks, waarin ook Anbeeks boek verscheen, aparte monografieën aan gewijd worden. ■

NATUURLIJK, IN PENGUIN BOOKS

FICTION

John Updike
RABBIT IS RICH
Winner of the 1982 Pulitzer Prize for Fiction. Updike's third novel about Harry Angstrom. Rabbit is no longer running. 13.25

Mary Renault
FUNERAL GAMES
The final volume of the Alexander the Great trilogy: the extraordinary power struggle that followed his early death. 11.75

Robert Egan
A KIND OF TREASON
A CIA agent and Military Attaché to Saigon. Espionage with an exotic, deadly edge by the author of 'Manshi' and 'Dynasty'. 11.75

Paul Theroux
JUNGLE LOVERS
A novel about love and guerrilla war in the shambolic African republic of Malawi. 13.25

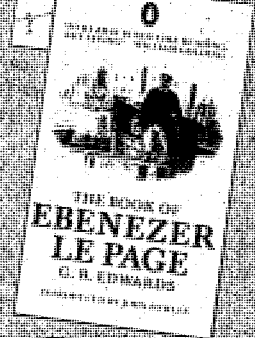
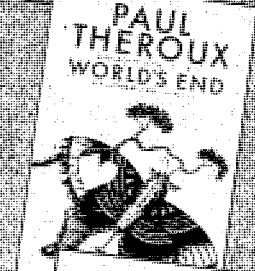
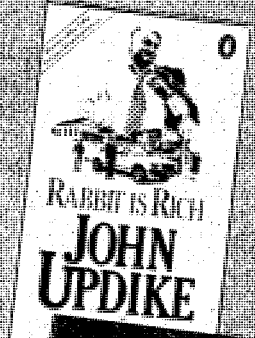
Paul Theroux
WORLD'S END
Stories by the author of 'The Mosquito Coast'. London in the wilds of Central America. Island province, Poland. 11.75

Maryline Gibson
HOUSEKEEPING
King Penguin. Outstanding prose written with the precision of poetry. A novel to praise and read. Elizabeth Jane Howard. 16.25

NON-FICTION

G.R. Edwards
THE BOOK OF EBENEZER LE PAGE
Introduced by John Rowley. 'The long life of a Quakerman'. To read is not like reading, but living. William Golding. 14.75

Margaret Coullaine. Edited by W.K. Collar
LOVE AMONG THE BUTTERFLIES
The candid confessions of a worldly, humorous, inquisitive and audaciously susceptible female. Observer. 12.75

VERKRIJGBAAR BIJ UW BOEKHANDEL

PRILLEN ONDER VOORBEHOUD

PENGUIN BOOKS